

DOI 10.26886/2414-634X.9(36)2019.9

UDC: 159.9

**DEVELOPMENT OF PSYCHODIAGNOSTIC METHODOLOGY FOR
ASSESSMENT OF INTERPERSONAL INTERACTION**

S. V. Sytnik, PhD of Psychological Sciences

K. D. Ushinsky Odessa South Ukrainian National Pedagogical University,
Ukraine, Odessa

The article presents the results of creating and testing a test questionnaire aimed at assessing interpersonal interaction. Interpersonal interaction is seen as an integration process of the mutual influence of the subjects of the collaborative activity that arises on the basis of communication and relationships. Components of interpersonal interaction were presented, such as: primary contact, communication and interaction. Common and specific signs of interpersonal interaction have been clarified. The former include: objectivity, situationalism, subjective intentions of participants, people contacts, social settings, verbal and non-verbal communication, compatibility; to the second: the possibility of mutual enrichment, which accompanies the realization of the intentions of the subjects, changes in personal characteristics under the influence of this interaction, mutual influence, the attempt to identify specific qualities of each other, reciprocity, mutual understanding, mutual relations, mutual assistance, interconnection, cognition. In accordance with the requirements of psychometrics, a test questionnaire "Interpersonal Interaction Assessment" was developed. Standardization and approbation of the mentioned methodology were carried out, which proved the reliability and validity of the test, which makes it possible to apply it for scientific and practical purposes.

Keywords: interaction, contact, communication, interrelationship, joint activity, reliability, validity.

Кандидат психологічних наук, Ситнік С. В. Розробка психодіагностичної методики оцінки міжособистісної взаємодії / Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Україна, Одеса.

У статті викладаються результати створення і перевірки тест-опитувальника, спрямованого на оцінку міжособистісної взаємодії. Міжособистісна взаємодія розглядається як інтеграційний процес взаємовпливу суб'єктів сумісної діяльності, яка виникає на основі спілкування та взаємовідношень. Було представлено складові блоки міжособистісної взаємодії такі як: первинний контакт, спілкування та взаємовідношення. З'ясовані загальні та специфічні ознаки міжособистісної взаємодії. До перших відносяться: предметність, ситуативність, суб'єктивні наміри учасників, контакти людей, соціальні установки, вербальна та невербальна комунікація, сумісність; до других: можливість взаємозбагачення, яке супроводжує реалізацію намірів суб'єктів, зміни особистісних особливостей під впливом цієї взаємодії, взаємовплив, намагання виявити специфічні якості один одного, взаємність, взаєморозуміння, взаємовідношення, взаємодопомога, взаємозв'язок, взаємопізнання. Відповідно до вимог психометрики було розроблено тест-опитувальник «Оцінка міжособистісної взаємодії». Проведено стандартизацію й апробацію зазначеної методики, що довели надійність, валідність тесту, що дає можливість застосовувати у наукових і в практичних цілях.

Ключові слова: взаємодія, контакт, спілкування, взаємовідношення, сумісна діяльність, надійність, валідність.

Постановка проблеми. Проблема міжособистісної взаємодії актуальна у теоретичному та практичному аспектах тому, що вона є важливою умовою вирішення соціально-психологічних проблем у різних сферах суспільства. У сучасному світі зростає кількість контактів між людьми, що пов'язано з розвитком засобів зв'язку і з вираженим колективним характером більшості видів діяльності, в яких бере участь людина. Особливо, це питання гостро стоїть для фахівців соціономічних професій. Тому, що надання послуг вимагають високо рівня спілкування, взаємовідносин і сумісної діяльності. У зв'язку з цим підвищується значущість знань про ефективні засоби міжособистісної взаємодії та психологічної діагностики її особливостей.

Водночас, незважаючи на значну актуальність проблеми «міжособистісної взаємодії» та її психологічної діагностики у зарубіжній та вітчизняній психології (М. Аргайл, Дж. Хоманс, П. Блау, Э.Берн, Д. Тибо, Г. Келлі, Я. Щепанський, Б.Г. Ананьєв, В.С. Агєєв, Г.М. Андрєєва, Л.К. Велитченко, А.Л. Журавльов, Б.Ф. Ломов, М.М. Обозов, Л.Є. Орбан-Лембрик, Т.В.Сенько, Б.Ф. Паригін, В.М. Панфьоров, Ю.Л. Ханін та ін.) дослідження цих питань імовірно, через їх складність і багатоаспектність, презентовані незначною кількістю робіт. Це визначило мету нашого дослідження

Формулювання мети статті та завдань. Мета статті – представити результати розробки оригінальної психодіагностичної методики для оцінки міжособистісної взаємодії. Завдання дослідження: 1) проаналізувати зміст міжособистісної взаємодії та описати її компонентний склад; 2) представити тест-опитувальник «Оцінка міжособистісної взаємодії»; 3) описати результати апробації розробленої методики, надати інформацію про валідність, надійність, оригінальність тест-опитувальника.

Виклад основного матеріалу статті. Згідно першого завдання дослідження визначалося поняття міжособистісної взаємодії, та змістовні блоки з яких вона складається. Проблема міжособистісної взаємодії представлена в дослідженнях зарубіжних та вітчизняних психологів. Зокрема, розглядалися такі питання, як психологічні механізми міжособистісної взаємодії (Р. Л. Кричевський, 1983), природа міжособистісної взаємодії (М. М. Обозов, 1979), структуру міжособистісної взаємодії (В. Г. Крисько, 1998; Б. Ф. Паригін, 1971), типи, стилі та стратегії міжособистісної взаємодії (Г. М. Андреева, 1996; О. Г. Ковальов, 1987) та ін. При дослідженні взаємодії, фахівці розглядали її як: співвідношення взаємодії, спілкування, сумісної діяльності та комунікації (Г. М. Андреева, 1996; М. М. Обозов, 1979; В. М. Панфьоров, 1983); форму активності суб'єкта (Б. Ф. Ломов, 1984); умову сумісної діяльності; (А. Л. Журавльов, 1999); фактори, що спричиняють взаємодію (Ю. Л. Ханін, 1986), в контексті часу та простору (Я. Щепанський, 1969).

У зарубіжній психології склалося кілька напрямків, які вивчають міжособистісну взаємодію. Д. Тибо, Г. Келлі, Х. Блелок, Г. Уіткін розробляли теорію диадичної взаємодії з позицій біхевіоріального підходу. Вивченням специфічних умов взаємодії, які підвищують або знижують ефективність міжособистісного кооперування, займалися С. Кук, Г. Оллпорт, К. Стефан і ін. Дослідження міжособистісної взаємодії і стосунків в сфері управлінської діяльності здійснювали Р. Браун, Г. Левітт, Р. Лайкерт та ін. У роботах У. Дуаза, Г. Джерарда і М. Хойта, Г. Теджфела, Д. Тернера та ін. виявлені механізми міжособистісної взаємодії, що засновані на формуванні почуття ідентичності індивіда з групою.

Аналіз та узагальнення спеціальної літератури з питань міжособистісної взаємодії дозволило розкрити психологічні особливості

цього явища. Міжособистісна взаємодія це інтеграційний процес взаємовпливу суб'єктів сумісної діяльності, яка виникає на основі спілкування та взаємостосунків. Розглядаючи природу міжособистісної взаємодії, зазначимо, що специфічними формами взаємодії є міжособистісне взаємовідношення і міжособистісне спілкування (М. М.Обозов [3]). Всі складові міжособистісної взаємодії характеризуються взаємністю. Міжособистісна взаємодія обіймає взаєморозуміння, взаємовплив, взаємодію, взаємовідношення, міжособистісне спілкування та інтегративні феномени сумісності та спрацьованості. Психологічні особливості міжособистісної взаємодії розкривається через її загальні та специфічні ознаки. До перших відноситься: предметність, ситуативність, вербальна та невербальна комунікація, функція спілкування, інструментальність (взаємодія визначається задачею), презентованість (взаємодія доступна зовнішньому спостереженню). До других відноситься: можливість взаємозбагачення, яке супроводжує реалізацію намірів суб'єктів, зміни особистісних особливостей під впливом цієї взаємодії. Міжособистісна взаємодія розпочинається з контакту, в якому можна виділити три етапи. Проходження таких етапів як, спілкування, взаємовідносини і спільна діяльність веде до поступового зростання рівня міжособистісної взаємодії. Контакт – це перша зустріч людей і проходить 3 етапи: конкретно-чуттєве сприйняття; емоційно-поведінкова оцінка; «прийняття» або «неприйняття» людини для подальшого спілкування. Успішне проходження є умови для початку спілкування. Розвиток спілкування веде до формування взаємостосунків. Це формування відбувається за формами. В залежності від форми встановлюється межа взаємостосунків. Досягнення достатнього рівня взаємостосунків визначає появу можливості побудови сумісної діяльності, яка відбувається за такими етапами: вибір мети, узгодження мотивів,

виконання сумісної діяльності для досягнення мети, отримання результатів, досягнення взаєморозуміння.

На початковому етапі створення психодіагностичної методики «Оцінка міжособистісної взаємодії» була проведена теоретична розробка предмету оцінки, створена модель міжособистісної взаємодії, що досліджується, виокремлені складові блоки цього явища. Наступним етапом була розробка стимульного матеріалу психодіагностичної методики. У відповідності з уявленнями про блоки міжособистісної взаємодії розроблялися шкали опитувальника. Заключним етапом в підготовці методики була апробація під час якої здійснювалася перевірка надійності, стабільності та константності, тобто відносної незалежності результатів від експериментатора.

У процесі розробки психодіагностичної методики ми враховували на те, що міжособистісна взаємодія має три блоки: первинний контакт, спілкування та взаємовідношення, яке включає в себе сумісну діяльність. Нами були складені запитання, які дозволяють оцінити рівень перебігу кожного з блоків. За результатами тестування визначалися рівні прояву як окремих блоків так і в цілому рівень розвитку міжособистісної взаємодії. Кожний з трьох блоків оцінювалися за допомогою 14 запитань.

Опитувальник призначається для індивідуального та групового обстеження осіб віком старше 15 років. Досліджуваним пропонується інструкція: «Прочитайте наведені нижче твердження та оцініть ступінь своєї згоди або незгоди з кожним з них (поставте відмітку у відповідній графі бланку для відповідей), орієнтуючись на те, як Ви зазвичай поводити себе в подібних ситуаціях». Обробка результатів після тестування проводиться шляхом підсумування балів, згідно ключа до тесту. Якщо відповідь досліджуваного співпала з ключем – вона оцінюється в один бал, якщо не співпадає – 0 балів. Можливі суми

балів за кожною з шкал (первинний контакт, спілкування, взаємостосунки) коливається від 0 до 14. Загальна оцінка міжособистісної взаємодії оцінюється за підсумком балів всіх трьох шкал. Про ступінь виразності кожної з шкал можна визначити, враховуючи наступне: 10-14 балів – високий; 5-9 балів – середній; 0-4 балів – низький. Загальний підсумковий показник, що характеризує рівень міжособистісної взаємодії максимально може дорівнювати 42 балам. Рівні міжособистісної взаємодії наступні: 30-42 бали – високий; 14-29 балів – середній; 0-13 балів – низький.

Розкриємо зміст шкал тест-опитувальника міжособистісної взаємодії. Шкала 1. Первинний контакт міжособистісного взаємодії. Високий рівень первинного контакту супроводжується такими проявами учасників цього процесу як висока потреба в комунікації, прагнення допомагати іншим і розширювати сферу свого спілкування, бажання встановити добрі відносини з багатьма людьми. Виявляється мобільність в спілкуванні, вміння підлаштовуватися до поведінки партнера, готовність до діалогу, здатність змінювати стиль спілкування в залежності від ситуації. Адекватний прояв емоцій, гнучкість, виразність емоцій, вміння ними керувати. Бажання зблизитися з людьми на емоційній основі і охоче знайомство з новими людьми. Середній рівень первинного контакту спостерігається у людей, які ситуативно проявляють схильність до партнерства в спілкуванні. Емоції зазвичай не заважають спілкуватися з партнерами, в той же час, є деякі емоційні проблеми в повсякденному спілкуванні, що може заважати встановлювати контакти з людьми. Низький рівень первинного контакту пов'язаний з ригідністю його учасників. Або неумінням керувати своїми емоціями, їх невиразністю. Їм властиве домінування негативних емоцій і небажання зближуватися з людьми на емоційній основі. У поведінці виявляють стереотипність способів

спілкування. У них занадто обережне ставлення до всього нового, труднощі у зближенні з людьми. Низький рівень саморегуляції, і утруднення у встановленні довірчих відносин.

Шкала 2. Міжособистісне спілкування. Високий рівень міжособистісного спілкування пов'язаний із прагненням учасників належати групі, бути її членом, взаємодіяти з нею, брати участь у спільній діяльності, надавати і приймати допомогу. Досить толерантні в спілкуванні з іншими, вміють відстоювати свою точку зору. У спілкуванні орієнтуються на рівноправність, взаємну довіру і повагу. Прагнуть до взаєморозуміння, взаємного розкриття в спілкуванні і до комунікативного співробітництва. Розвинена емпатія і психічна стійкість. Середній рівень характеризується наявністю прагнення до спілкування, вмінням відстоювати власну думку. Вони не губляться у новій ситуації, швидко знаходять нових друзів, постійно прагнуть розширити коло своїх знайомих, здатні прийняти самостійне рішення у важкій ситуації. У той же час можливості до спілкування дещо обмежені. Низький рівень пов'язаний з егоцентризмом, неповагою до чужої точки зору, використання штампів і стереотипів в спілкуванні. Закритість і нещирість у спілкуванні. Відсутність прагнення до глибокого розуміння партнера і бажання бути зрозумілим. Низька потреба в спілкуванні, схильні проводити час наодинці з собою. У ситуаціях спілкування відчують скутість, не відстоюють свою думку, чутливі до критики, бояться проявляти ініціативу і приймати самостійне рішення.

Шкала 3. Міжособистісне взаємовідношення. Високий рівень характеризується тенденцією до пошуку взаємин, комфортним самопочуттям серед людей, схильністю до встановлення близьких, чуттєвих стосунків. Спостерігається потреба створювати і підтримувати доброзичливі відносини з іншими людьми, на основі яких виникають

взаємодія і співпраця. Передбачає гармонійну дистанцію в міжособистісних відносинах. Оптимістичне ставлення до життєвої ситуації, життєрадісність, готовність до подолання перешкод, впевненість в своїх силах, емоційна зрілість. Практичність у справах, здатні брати на себе відповідальність. Середній рівень пов'язаний з помірною потребою в розвитку міжособистісних взаємин, обмеженим колом спілкування. Для міжособистісних відносин характерна менша гнучкість, проявляється розважливий підхід до своїх відносин, турбота про свою громадську репутації. Орієнтується на думку оточуючих, має потреби в підтримці, схваленні, і порадах з боку інших. Низький рівень проявляється в схильності уникати встановлення взаємин, підвищеній тривожності в ситуаціях соціального контакту. Виявляють нетерплячість до критики, відособленість позиції в групі. Відносини носять не стабільний, дисгармонійний характер, часто присутня суперництво, агресивність. Деяким властива ригідність, підозрілість, знижена емоційна стійкість, переважає негативний емоційний тон. Вони не шукають контакту з оточуючими, складно адаптуються в групі, часто розчаровані в житті, ухиляється від життєвих виборів.

Процедура створення тесту - опитувальника для оцінки міжособистісної взаємодії передбачала створення вибірки стандартизації, що складалося з осіб чоловічої та жіночої статі, віком від 20 до 48 років. Кількість досліджуваних – 250 осіб. Існують різні види надійності психодіагностичної методики й методи її оцінки. К.М. Гуревич [2] визначає надійність як: 1) надійність самого вимірювального інструмента (коефіцієнт надійності); 2) стабільність досліджуваної ознаки (коефіцієнт стабільності); 3) константність, тобто відносну незалежність результатів від експериментатора (коефіцієнт константності). Для перевірки надійності (гомогенності) використовувався метод «розщеплення». Питання тесту за кожною

шкалою були поділені на парні і непарні. Вони оброблялися окремо. Між ними обчислювався коефіцієнт кореляції. Стабільність методики визначалася за допомогою такого прийому як «тест-ретест». При цьому проводилося повторне тестування тим самим тестом через певний інтервал часу. Також обчислювався коефіцієнт кореляції між результатами двох тестувань. Коефіцієнт константності визначався за допомогою порівняння двох обстежень на одній і тій же вибірці досліджуваних, але різними експериментаторами.

Після встановлення надійності психодіагностичної методики «Оцінка міжособистісної взаємодії» з'ясувалася теоретична валідизація тест-опитувальника (конвергентна і дискримінантна). Проте, важко знайти аналогічну методику з доведеною валідністю. У нашому випадку теоретична валідизація проводилася під час накопичення різноманітною інформацією про міжособистісну взаємодію та аналіз експериментальних даних, що дозволило розкрити психологічний зміст міжособистісної взаємодії.

Результати проведення статистичних обчислень представлені в таблиці 1. Як бачимо, надійність вимірювального інструменту коефіцієнт стабільності, коефіцієнт константності запропонованої нами методики відповідає вимогам до психодіагностичних процедур такого типу.

Таблиця 1.

**Результати визначення статистичних показників надійності
тест-опитувальника**

Статистичні показники	Коефіцієнт кореляції (за Пірсоном)
Надійність вимірювального інструмента	0,82
Стабільність діагностуємої ознаки (тест-ретест)	0,77
Коефіцієнт константності	0,84

Досліджувалася надійність тесту з огляду на окремі показники, такі як: первинний контакт, спілкування та взаємовідношення. Процедура була тотожна дослідженню надійності загального показника тест опитувальника «Оцінка міжособистісної взаємодії» (див. таблицю 2).

Таблиця 2.

Значення коефіцієнтів кореляції, що одержані при перевірці на надійність показників міжособистісної взаємодії

Шкали тесту	Надійність вимірювального інструмент (п = 250)	Стабільність діагностуємої ознаки (тест-ретест) (п = 250)	Коефіцієнт константності (п = 250)
Первинний контакт (ПК)	312**	643**	443**
Міжособистісне спілкування (МС)	478**	311**	612**
Міжособистісне взаємовідношення (МВ)	423**	376**	527**

Примітка: 1) нулі й коми опущені; 2) скорочення шкал: ПК – первинний контакт, МС – міжособистісне спілкування, МВ – міжособистісне взаємовідношення, 3) позначення: «*» рівень значущості - $p < 0,05$; «**» рівень значущості - $p < 0,01$.

Отриманні коефіцієнти кореляції вказують (за окремими показниками) на надійність розробленого тесту: первинний контакт, міжособистісне спілкування, міжособистісне взаємовідношення. Отже, авторський тест-опитувальник «Оцінка міжособистісної взаємодії» можна рекомендувати для потреб психодіагностичної практики.

Висновки та перспективи подальших досліджень. 1. Міжособистісна взаємодія визначається як інтеграційний процес взаємовпливу суб'єктів сумісної діяльності, яка виникає на основі спілкування та взаємовідношень.

2. Складовими блоками міжособистісної взаємодії виступають: контакт, міжособистісне спілкування, міжособистісне

взаємовідношення. Загальними ознаками міжособистісної взаємодії є предметність, ситуативність, суб'єктивні наміри учасників, контакти людей, соціальні установки, вербальна та невербальна комунікація, сумісність. До специфічних ознак відносяться: можливість взаємозбагачення, яке супроводжує реалізацію намірів суб'єктів, зміни особистісних особливостей під впливом цієї взаємодії, взаємовплив, намагання виявити специфічні якості один одного, взаємність, взаєморозуміння, взаємовідношення, взаємодопомога, взаємозв'язок, взаємопізнання.

3. Розроблено оригінальну психодіагностичну методику. Перевірка тест-опитувальника «Оцінка міжособистісної взаємодії» на надійність і валідність за допомогою методів «розщеплення», повторного тестування та визначення коефіцієнту константності, підтвердила можливість його використання в наукових та практичних цілях.

Подальші розвитки наукових досліджень пов'язані з визначенням психологічних детермінант розвитку міжособистісної взаємодії.

Література:

1. Куницына В.Н., Казаринова Н.В., Погольша В.М. (2001). *Межличностное общение*, СПб., Питер, 544.
2. Гуревич К.М. (2008). *Дифференциальная психология и психодиагностика*, СПб., Питер, 335.
3. Обозов Н.Н. (1979). *Психология межличностного взаимодействия*, Ленинград, 380.
4. Орбан-Лембрик Л.Е. (2004). *Соціальна психологія*. Київ, Либідь, 576.
5. Шипилов А.И. (2000). *Психологические основы взаимодействия офицеров в трудных межличностных ситуациях*. Москва, 370.

References:

1. Kunicyna V.N., Kazarinova N.V., Pogolsha V.M. (2001). *Mezhlichnostnoe obshenie*, SPb., Piter, 544.
2. Gurevich K.M. (2008). *Differencialnaya psihologiya i psihodiagnostika*. SPb., Piter, 335.3. Orban-Lembryk L.E. (2004). *Sotsialna psikhologhiia*. Kyiv, Lybid, 576.
3. Obozov N.N. (1979). *Psihologiya mezhlichnostnogo vzaimodejstviya*. Leningrad, 380.
4. Orban-Lembryk L.E. (2004). *Sotsialna psikhologhiia*. Kyiv, Lybid, 576.
5. Shipilov A.I. (2000). *Psihologicheskie osnovy vzaimodejstviya oficerov v trudnyh mezhlichnostnyh situacijah*. Moskva, 370.

Citation: S. V. Sytnik (2019). DEVELOPMENT OF PSYCHODIAGNOSTIC METHODOLOGY FOR ASSESSMENT OF INTERPERSONAL INTERACTION. *Innovative Solutions in Modern Science*. 9(36). doi: 10.26886/2414-634X.9(36)2019.9

Copyright: S. V. Sytnik. 2019. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.